

LBRIS

We know
Josef Sallanz

Dobrogea

Coloniști germani între Dunăre și Marea Neagră

Traducere din limba germană de Maria MUSCAN

CARTIER

Deutsches
KULTURFORUM
östliches Europa

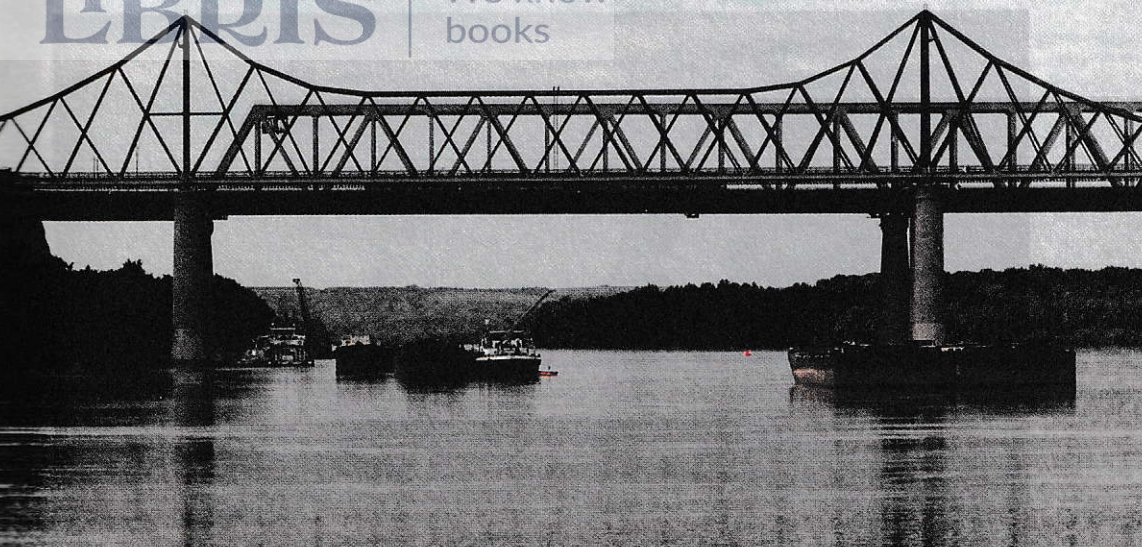
Prefață, cuvânt de mulțumire al autorului.....	7
Dobrogea – regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră.....	11
Antichitatea (12) • Dobrogea sub stăpânire otomană (16) • Populația (19)	
Momente-cheie ale istoriei germanilor dobrogeni	27
Imigrația (27) • Prima perioadă de colonizare, 1841-1857 (28) • A doua perioadă de colonizare, 1873-1883 (32) • A treia perioadă de colonizare, 1890-1892 (39) • Colonii subsidiare (41) • Colonii germane din Dobrogea de Sud, bulgărească (46) • Consecințele congresului de la Berlin din 1878 (48) • Germanii dobrogeni în timpul primului război mondial și în perioada interbelică (59) • Arestările și rutina războiului (60) • Ocuparea Dobrogei de către Puterile Centrale între 1916-1918 (63) • Efectele reformei agrare asupra germanilor dobrogeni (67) • Reprezentarea politică și culturală a intereselor germanilor dobrogeni (68) • „Mișcarea de Reinnoire” în Dobrogea (74) • Strămutarea, refugiarea și integrarea (77) • Pre-strămutarea (78) • Strămutarea propriu-zisă (79) • Taxatorii (83) Strămutarea germanilor din Dobrogea de Sud (87) • Rămas-bun (88) • O nouă colonizare în est (90) • Germanii dobrogeni în lagărele de concentrare (93) • Sfârșitul războiului, refugiarea și întoarcerea (95) • Un nou început după terminarea războiului (99) • Germanii dobrogeni în Republica Federală Germania (99) • Germanii dobrogeni în Republica Democrată Germană (105) • Emigrarea peste ocean (107) • Dunărea, fluviul destinelor (108) • Germanii între Dunăre și Marea Neagră după strămutare (110) • Germanii din Dobrogea după 1940 (110) • Germanii din Dobrogea după 1989 (111)	
Viața de zi cu zi a germanilor dobrogeni.....	119
Religie și conduită religioasă (119) • Biserica evanghelică (120) • Cultele neoprotestante (126) • Biserica romano-catolică (127) • „Biserica deschisă” din Malcoci (131) • Învățământul coloniștilor germani din Dobrogea (133) • Școala și educația în perioada colonizării (133) • Educația după 1878 (134) • Finanțarea și statutul legal al învățământului în limba germană (138) • Școala Evanghelică Germană din Constanța (142) • Consolidarea școlilor cu predare în limba germană (144) • Economia (146) • Plugăritul, viticultura (146) • Creșterea animalelor (148) • Industria, meșteșugurile, comerțul, infrastructura (150) • Literatura din Dobrogea (151) • Orașenii germani (154) • Viața la țară (160) • Arhitectura satelor (160) • Viața de zi cu zi și munca (163) • Gastronomია (165) • Asistența medicală (168) • Obiceiuri și cultură (172) • Crăciunul (174) • Revelionul (177) • Anul Nou (178) • Sărbătoarea Magilor (178) • „Uratul de Paști” în comunitățile catolice (180) • „Căutarea ouălor” de Lunea Luminată (181) • Rusalțiile (183) • Sărbătoarea Trupul și Sângele Domnului (184) • Nunțile (185) • Botezul și nașii (187) • Moartea și înmormântarea (187) • Cimitirele și obiceiurile de înmormântare (190) • Îmbrăcămintea și	

portul popular (191) • Distracția de duminică (193) • Vecinii germanilor din Dobrogea (196) • Românii (199) • Aromânii (201) • Bulgarii (205) • Tătarii (206) • Turcii (208) • Cerchezii (210) • Ucrainenii (210) • Rușii (212) • Evreii (214) • Armenii (218) • Romii (219) • Italienii (220) • Grecii (223) • Germanii dobrogeni și vecinii lor – concluzii (224)

Epilog 229

Anexă 232

Bibliografie (232) • Indice de nume (248) • Indice de localități (255) • Indice ale imaginilor (262)
• Despre autor (263)

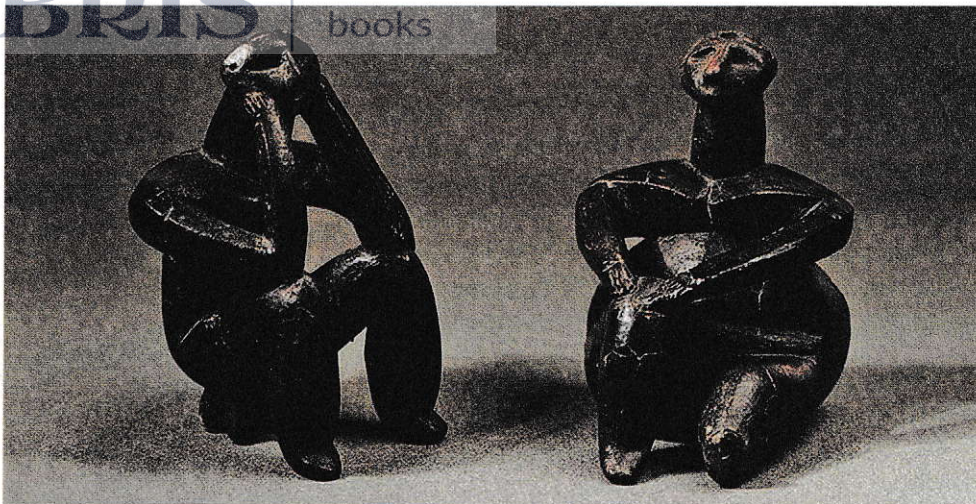

Dobrogea – regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră

Regiunea istorică Dobrogea se întinde de la est la vest de la Marea Neagră până la Dunăre, iar de la nord spre sud de la Delta

▲ Poarta de intrare în Dobrogea – fostul pod „Regele Carol I.” poartă astăzi numele lui Anghel Saligny, șeful din acea perioadă al serviciului de construcții al Căilor Ferate Române. Cu o lungime de 1.662 de metri, a fost, la data inaugurării în 1895, unul dintre cele mai mari poduri de cale ferată din Europa. În prezent, această linie de cale ferată este închisă, dar în 1987 a fost deschis alt pod pentru traficul auto și traficul feroviar, la cincizeci de metri în amonte, la Cernavodă.

Dunării până la dealurile ținutului Ludogorie din Bulgaria. Partea de nord a Dobrogei (denumită în română și *Dobrogea Veche* sau *Dobrogea de Nord*, iar în bulgară, *Severna Dobrudža*) este situată în sud-estul României, fiind compusă din două județe, Tulcea și Constanța, și are o suprafață de 15.570 de km². Partea de sud a Dobrogei (în bulgară, *Južna Dobrudža*, în română, *Cadrilater*, *Dobrogea Nouă* sau *Dobrogea de Sud*) este situată în nord-estul Bulgariei pe o suprafață de 7.565 de km² și este formată în principal din județele

Statuetele „Gânditorul” și „Femeia șezând” se află în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României din București. În anul 2000, o comisie UNESCO a inclus cele două figurine într-o listă scurtă a celor 10 artefacte ale culturii pământești.

Dobrici și Silistra. În septembrie 1940, în urma tratatului de la Craiova, Dobrogea de Sud a devenit parte a Bulgariei, formând astfel granița între sud-estul României și nord-estul Bulgariei.

Antichitatea

Dobrogea a fost locuită încă din era paleolitică. În perioada neolitică s-au format, apoi, culturi de la care s-au păstrat artefacte remarcabile, cum ar fi cultura Hamangia, prelungită până în cultura de la Gumelnița, din timpul căreia s-au păstrat figurinele din lut ars „Gânditorul” și

„Femeia șezând”, descoperite într-o necropolă de lângă Cernavodă (județul Constanța), atribuită culturii Hamangia (cca 5.000-6.000 î.H.).

În Antichitate, regiunea cunoscută sub denumirea de Pontul Vestic era locuită de geți, un popor tracic înrudit cu dacii, și de sciți, un popor aparținând unui grup lingvistic din nord-estul Iranului. Începând cu anul 700 î.H. au fost întemeiate de grecii aflați în expansiune de colonizare pe țărmul Mării Negre așezările comerciale Istros (astăzi Histria), Tomis (Constanța), Parthenopolis (turc. Mançapınar/rom. Mangeapunar, respectiv

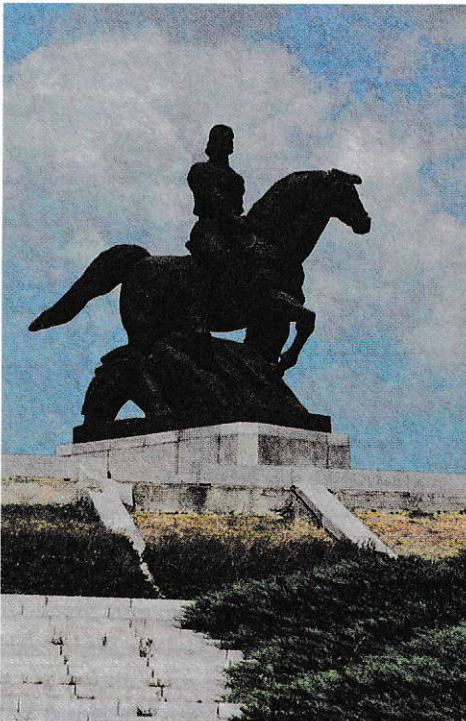

Hartă din timpul domniei regelui Ioan Asan al II-lea al Bulgariei, înaintea cuceririi Dobrogei de către Nogai Han

Costinești), Kallatis (Mangalia), precum și Krounoi, respectiv Dionysopolis (Balcic), iar la Dunăre, Axiopolis (Cernavodă).

Începând cu secolul I î.H., Dobrogea aparține Imperiului Roman, fiind inclusă de la mijlocul acestui secol în provincia Moesia, ca parte a Traciei. Sub stăpânirea romanilor, în Dobrogea se așază goții, care

Statuie reprezentându-l pe boierul Dobrotița (sau Dobrotici), în localitatea bulgărească Dobrici. Dobrotița a fost un conducător al Țării Cărvunei între anii 1347 și 1386, cu titlu de despot după 1367.

fuseseră atrași de prosperitatea regiunii. De la sfârșitul secolului al III-lea, regiunea devine provincie independentă și se va numi *Scythia Minor*. După aproximativ o sută de ani, Dobrogea va fi, până în secolul al XIII-lea, sub stăpânire alternativ bizantină și bulgară. Încă din secolul al XI-lea sunt documentate și popoare turcice pe teritoriul actual al Dobrogei. În anul 1048, împăratul bizantin Constantin al IX-lea Monomahul a permis așezarea pecenegilor în această regiune. Tot din ținuturile Asiei Centrale au venit, în 1064, oghuzii, care au fost învinși ulterior de pecenegi și cumani. Supraviețuitorii campaniilor de cucerire s-au stabilit pe teritoriul Dobrogei și al Macedoniei, urmașii oghuzilor fiind, probabil, găgăuzii creștini ortodocși de pe teritoriul actual al Republicii Moldova și al Ucrainei.

La sfârșitul secolului al XIII-lea, stepele dintre Dobrogea, Caucaz și Volga inferioară erau stăpânite de Kara Nogai, comandant al Hoardei de Aur (tătar. *Altın Urda*, turc. *Altın Orda*). Din cauza unei slabe puteri centrale, Țaratul Bulgar pierde, la mijlocul secolului al XIV-lea, ținutul Carvuna (Balcic), unde boieri bulgari au întemeiat Despotatul Dobrogei (sau Țara Cărvunei), care a cunoscut o oarecare autonomie sub stăpânirea lui Dobrotici, care a dat, se pare, și toponimul *Dobrogea*. Alte teorii explică numele regiunii ca derivat al cuvântului slav pentru *stejăriș* (*dăb*, stejar; *roșta*, pădurice).

Hartă a lui Anthony Finley, din anul 1827, reprezentând acea parte a Europei revendicată de Imperiul Otoman la începutul secolului al XIX-lea

Dobrogea a fost încă de la începuturile istoriei sale un spațiu de tranziție, stăpânirile alternative cauzând un continuu amestec al popoarelor, ceea ce a împiedicat formarea unui așa-zis cetățean dobrogean autohton, caracterul plurietic al Dobrogei, păstrat până în zilele noastre, avându-și rădăcinile în Antichitate.

Dobrogea sub stăpânire otomană

Dobrogea s-a aflat, cu o scurtă perioadă de autonomie, în mai multe etape, sub stăpânire otomană. Datorită poziției strategice a regiunii, sultanul Baiazid I a cucerit, în secolul al XIV-lea, localități strategice precum Enisala și Isaccea (turc. Isakça) și a început un proces de colonizare cu tătari din nordul Mării Negre și turci din Anatolia. Ca urmare a victoriei lui Timur Lenk asupra lui Baiazid I după bătălia de la Ankara din 1402, principele valah Mircea cel Bătrân a reușit să preia, în 1404, stăpânirea asupra Dobrogei. Pe parcursul scurtei sale domnii s-au așezat, se pare, primii locuitori valahi în regiune.

După terminarea disputelor de succesiune otomană, sultanul Mehmet I recucerește Dobrogea în jurul anului 1420. Spre deosebire de principatele Moldovei și Valahiei, viața economică, religioasă și culturală a Dobrogei a cunoscut o puternică orientalizare. Deși Moldova și Valahia erau dependente de Înalta Poartă,

trebuind să plătească tribut Constantinopolului, nu au devenit provincii otomane.

Nici Dobrogea nu a devenit provincie otomană autonomă (*beylerbeylik*, apoi *eyâlet*, din 1845 *vilâyet*), ci a fost anexată provinciei Rumelia, făcând parte, alături de estul și nord-estul Bulgariei de azi și de Bugeacul ucrainean, din județul (turc. *sancak*) Silistra, care a fost inclus în secolul al XVII-lea în provincia Oceac, din care mai făcea parte și Basarabia de Sud cu Cetatea Albă, Tighina și Chilia. După 1812, când Basarabia și, implicit, partea de la nord de Dunăre a provinciei Oceac au revenit Rusiei, populația s-a redus semnificativ din cauza războaielor ruso-turce, iar regiunea a avut de suferit, redevenind spațiu de tranzitare militară. În 1864, Dobrogea a devenit, împreună cu nord-estul Bulgariei de azi, parte integrantă a nou createi provincii otomane dunărene.

Procesul de reorganizare teritorială a determinat și o modernizare administrativă după modelul franțuzesc, bazată, printre altele, pe reglementări ale Tratatului de pace de la Paris din 1856, care obliga Imperiul Otoman să îmbunătățească situația supușilor nemusulmani. Marile Puteri obținuseră dreptul de a face inspecții în provinciile otomane ale Rumeliei, care puteau avea câte un consiliu de administrație (*vilâyet idare meclisi*), format dintr-un guvernator, câțiva funcționari numiți, dintre care cel puțin doi trebuia să fie nemusulmani. Totodată, Marea Neagră a devenit

Clădirea Comisiei Europene a Dunării din Sulina; fotografie din 2014

neutră, iar circulația fluvială pe Dunăre s-a internaționalizat, prin înființarea, mai întâi la Sulina (fiind mutată la Galați după Primul Război Mondial), a Comisiei Europene a Dunării, un organism ce s-a ocupat de reglementări ale circulației, precum și ale poliției fluviale.

Prezența flotelor de război în Marea Neagră a fost reglementată pentru Imperiul Otoman și pentru Rusia, poziția Imperiului Otoman între Marile Puteri părănd a fi consolidată, în 1856, și datorită reușitei reformelor de politică internă. Totuși Înalta Poartă a suferit o importanță deteriorare în 1871, odată cu retragerea unor importante reglementări ale Tratatului de pace de la Paris. Anul 1876 avea

să aducă schimbări radicale pentru Înalta Poartă, datorate falimentului de stat, răscoalelor din diferite provincii și demersurilor de independență ale României și Serbiei. După răscoala bulgarilor din anul 1876 (anul celor trei sultani), sultanul Abdul-Aziz a fost detronat la 30 mai, iar în același an, Serbia a declarat război Imperiului Otoman. După înfrângere, Serbia a semnat un tratat de pace nefavorabil, ceea ce l-a determinat pe țarul rus Alexandru al II-lea, care se considera protectorul slavilor din Balcani, să declare la rândul-i război Înaltei Porți.

Deja din prima jumătate a secolului al XIX-lea se fac simțite primele semne ale dezintegrării Imperiului Otoman,

Încoronarea principelui Carol din Casa Hohenzollern-Sigmaringen, devenit rege al României la 25 mai 1881, în București; sursa: *Illustrated London News*, 11 iunie 1881

„bolnavul de la Bosfor” eliberând, rând pe rând, diverse regiuni din spațiul dunărean balcanic. Prin alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei și al Țării Românești, în anul 1859, au fost create premisele unirii celor două principate dunărene, unire ce va fi consolidată prin alegerea principelui german Carol

de Hohenzollern-Sigmaringen în 1866. Schimbări teritoriale au mai avut loc însă și după războiul ruso-turc din 1877-78.

Ca urmare a Tratatului preliminar de la San Stefano (actualmente, cartierul Yeşilköy din Istanbul), Marile Puteri au recunoscut, la Congresul de la Berlin, care a avut ca scop aplanarea conflictelor

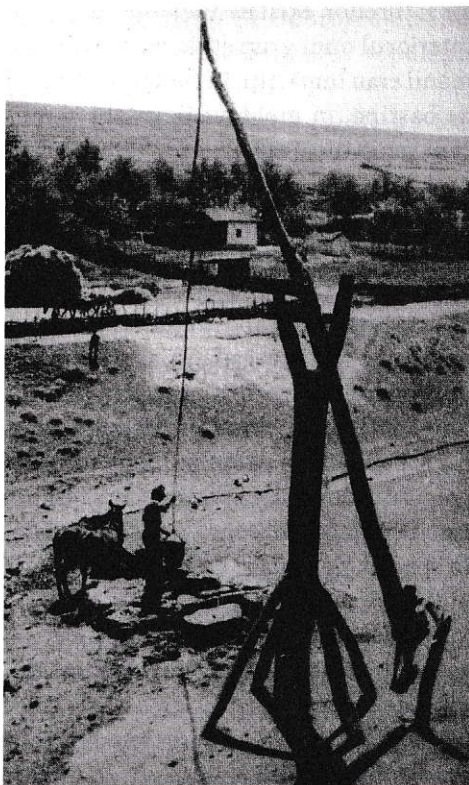
rezultate din războiul ruso-turc, suveranitatea Serbiei, Muntenegrului și României. Nordul Bulgariei avea să devină principat plătitor de tribut sub suzeranitate otomană, în timp ce Rumelia estică (Bulgaria centrală de astăzi) devenea provincie otomană autonomă, iar sud-vestul Bulgariei rămânea parte a Imperiului Otoman. Imperiul rus alipește județele românești Bolgrad, Cahul și Ismail. La rândul ei, România primește Dobrogea de Nord, cu județele Constanța și Tulcea, în timp ce Dobrogea de Sud, cu regiunile Caliacra și Durostor, este acordată Principatului Bulgariei.

Populația

Recurența războaielor din regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră a avut ca urmare o continuă mișcare a popoarelor, ceea ce a dus la o schimbare a numărului grupurilor etnice, precum și la modificarea componenței acestora. Paul Traeger descrie, în 1918, Dobrogea ca pe o „poartă pentru toți cei care, venind dinspre nord și est, urmau calea sudului, o stepă în care sălășluiau laolaltă și succesiv oameni de toate obârșiile”. Fiecare război lăsa Dobrogea tot mai părăsită, aproape depopulată. Traeger menționează, de asemenea, că, „din punct de vedere politic, Dobrogea nu a făcut niciodată parte dintr-un stat care să îi acorde protecție, ci a reprezentat întotdeauna un ținut depresiv de

tranzit pentru popoare, o anexă de cele mai multe ori neglijată, mai degrabă teritoriu de trecere decât de colonizare, mai degrabă drum, nu ogor, astfel încât traiul unui popor pe aceste meleaguri a fost imposibil pe termen lung (*Bilder aus der*

Fântână cu cumpănă în Agemler/Ciobănița (Adschemler), doi cai la adăpătoare, dig paralel cu un pârâu; fotografie din prima jumătate a secolului al XX-lea

Dobruđscha, pag. 235)". În diversitatea etnică a Dobrogei, renumitul istoric Nicolae Iorga vedea o Asie și o Europă în miniatură, un ținut unde se întâlneau Orientul și Occidentul (*România cum era până la 1918*, pag. 287-314).

Cinci grupuri mari de populații, cărora li s-au adăugat numeroase etnii mai mici, au conturat harta etnică a Dobrogei, fiind percepute ca atare de călătorii care ajungeau aici, care se deosebeau prin limbă, religie și obiceiuri. Cu excepția bulgarilor și turcilor, existau diferențe chiar și în interiorul unui grup etnic mai mare. Românii erau împărțiți, în funcție de ținutul de baștină, în moldoveni, valahi și mocani veniți din Transilvania. Tătarii originali din Crimeea se distingeau, de asemenea, de tătarii nogai, așezați mai demult în Dobrogea. Rușilor lipoveni de rit vechi, subîmpărțiți, la rândul lor, în mai multe categorii, li se alătură ucrainenii haholi și alte secte rusești. Chiar și germanii dobrogeni vor veghea la stricta delimitare confesională între protestanți, catolici și bapțiști. Pe parcursul celor aproape cinci sute de ani de apartenență la Imperiul Otoman, Dobrogea a fost populată, în special, de turci și de tătari, și doar de puțini români și bulgari.

La începutul secolului al XVI-lea, s-a așezat în Dobrogea un număr considerabil de armeni, aflați în trecere pe calea comercială dintre Liov și Constantinopol, venind și ei din regiuni sub dominație

otomană. Tot în secolului al XVI-lea, sunt atestați documentar și primii romi, care, fiind influențați de Imperiul Otoman, au trecut la religia islamică. Începând cu mijlocul secolului al XVII-lea, se stabilesc, în puținele așezări urbane din Dobrogea, greci și evrei, care se ocupau cu comerțul.

În Dobrogea s-au stabilit, în perioada otomană, multe etnii creștine. După schisma bisericii ortodoxe rusești din 1654 și urmărirea opozațiilor reformei de către regenta Sofia, în 1685, s-au refugiat

Lipoveni în curtea Mănăstirii Uspenia din Slava Rusă

